

ТА ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГТ ХЭРХЭН ОРОЛЦОХ ВЭ?

Дэлхийн банкны Уул уурхайн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжих (УУДБХОД) төслөөс УЦС-ын техник-эдийн засгийн үндэслэлийг боловсруулах (УЦС-ын хүчин чадал, хэрэглэгдэх технологи, барилга ба дэд бүтцийн загвар г.м.), УЦС-аас байгаль орчин ба нийгэмд ямар нөлөө учирч болзошгүйг тогтоох үнэлгээний АЖЛЫН ДААЛГАВРУУДЫН төслийг танилцуулж та нартай зөвлөлдөх уулзалтыг 6-р сарын 28-наас 7-р сарын 3-ны өдрүүдэд УЦС-ын нөлөөнд орох аймаг, сумдад хийх гэж байна. Та нар энэ зөвлөлдөх уулзалтад яаж оролцох вэ?

Зөвлөлдөж санал авах хэлэлцүүлэгт таныг оролцуулахдаа дараах нөхцөлүүд бүрдүүлэх үүрэгтэй:

1. УЦС-ын төслийн нөлөөллийг үнэлэх ажлын даалгавруудыг танилцуулж санал авах хэлэлцүүлгийн зар танд дор хаяж **14 хоногийн өмнө хүрсэн байх ёстой.**
2. Хэлэлцүүлэг хийх **газар хүрч очиход боломжтой дөт** газар хийгдэх ёстой.
3. УЦС-ын төслүүд болон ажлын даалгавруудын тухай материалыг зөвлөлдөх уулзалт эхлэхээс **14 хоногийн өмнө** өгсөн байх ёстой.
4. Танилцуулах материал нь танд **ойлгомжтой хэллэг**, уншиж ашиглахад дөхөмтэй **хэлбэрээр** хийгдсэн байх ёстой.
5. Танилцуулах материал төслийн **зэрэг ба сөрөг талуудыг үнэн зөв тусгасан тэнцвэртэй** буюу төсөлд хамаарах бүх мэдээллийг бүрэн тусгасан байх ёстой.
6. Хэрэв **та төслийн шууд нөлөөнд өртөх**: орон гэр, өвөлжөө хаваржааны нүүлгэлт, бэлчээр ба тариалангийн газар алдах, ойн ба усны нөөц ашиглах, бизнес эрхлэх боломжоо алдах бол таныг зөвлөлдөх уулзалтад **заавал оролцуулж санал авах үүрэгтэй.**
7. Хэлэлцүүлгийн үеэр Төсөл хэрэгжүүлэгч тал ажлын даалгавруудыг дэмжүүлэх гэж **элдэв хэлбэрээр ятгах, ухуулах, үүрэгжүүлэх** эсвэл **сүрдүүлэхгүй** байх үүрэгтэй. Та урьдчилж мэдээлэлтэй танилцаж санал бодлоо бусдын нөлөөнөөс чөлөөтэй илэрхийлэх, өөрийн үзэл бодлоор шийдвэр гаргах эрхтэй.
8. Дээрх зарчмуудын аль нэг зөрчдөж та саналаа ажлын даалгавар эсвэл хэлэлцүүлгийн протоколд тусгуулж чадаагүй бол та Дэлхийн банкны гомдлын газар эсвэл УУДБХОД төслийн өөрийн гомдол газарт бичгээр гомдол мэдүүлэх боломжтой.
9. Зөвлөлдөж санал авах хэлэлцүүлэг нь **УЦС-ыг дэмжих эсвэл дэмжихгүй тухай хэлэлцүүлэг** **БИШ** тул **ажлын даалгавруудад саналаа илэрхийлэхэд анхаарлаа төвлөрүүлэх хэрэгтэй.**

Эхлээд асуух лавлах зүйлүүдээ хариулт аваарай. Дараа нь Ажлын даалгаварт юу тусгуулах тухай саналаа өгөөрэй. Танаас “нөлөөллийг яаж үнэлүүлэх вэ?” гэж асуух гэж хэлэлцүүлэг хийж байгаа юм. Та гаргасан саналыг тань хэлэлцүүлгийн протоколд оруулсан эсэхийг нягтлан шалгаарай. Та энэ хэлэлцүүлэгт санал өгч чадаагүй бол 14 хоногийн буюу 7-р сарын 17-ныг дуустал бичгээр саналаа өгөх боломжтой. Энэ хэлэлцүүлэг Ажлын даалгавруудад санал аваад төслүүдээ эцэслэн боловсруулж дахин хэлэлцүүлэх тул энэ удаа Ажлын даалгавруудыг дэмжих эсвэл батлах хэлэлцүүлэг биш болохыг анхаарна уу.

АЖЛЫН ДААЛГАВРУУДАД ЮУ ТУСГУУЛАХ ВЭ?

Хэлэлцүүлж буй ажлын даалгавруудад тусгагдаагүй асуудлуудыг тусгуулах. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 5-р Бүлэгт Стратегийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх тухай заалтуудыг хэрэгжүүлэх Засгийн Газрын 2013 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 374 тоот Тогтоолын дагуу эхлээд бус нутагт 3 УЦС барьснаар буй болох нөлөөлөлд стратегийн нөлөөллийн үнэлгээ хийлгэж УЦС-ууд барьж болох дүгнэлт гарсны дараа тодорхой төслүүдийг боловсруулахыг санал болгох.

Нийгэм-эдийн засгийн эрсдлүүдийг үнэлүүлэх:

- 1. Бэлчээр, тариалангийн газар алдагдсанаар үндэсний ХАА, МАА салбарын эдийн засагт учрах нөлөөлөл** үнэлэх даалгавар байхгүй. БОНБҮ – бүсийн нөлөөллийн үнэлгээнд Эг, Шүрэн УЦС, Орхон УЦС болон ус татах хоолой барьснаар алдагдах бэлчээрийн хэмжээ тооцоогүй. Тариалангийн газрын хэмжээ УЦС тус бүрээр гаргасан боловч нийт алдагдах газрын хэмжээ байхгүй бөгөөд ХАА салбарын орлогод хэрхэн нөлөөлөх магадлалтай тухай тусгаагүй, үнэлгээ хийх даалгавар байхгүй.
- 2. Хүнсний тусгаар тогтнолд ХАА, МАА эдэлбэр газар бүрмөсөн алдагдах, үйлдвэрлэл буурах явдал хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх** даалгавар байхгүй байна.
- 3. ХАА, МАА үйл ажиллагаанаас улсын төсөвт орох орлогод хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх** даалгавар байхгүй.
- 4. Аймаг, сумын эдийн засагт хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх** даалгавар байхгүй.
- 5. ХАА, МАА үйл ажиллагаа буурснаар ажилгүйдэлд хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх** даалгавар байхгүй.
- 6. Ажилгүйдэл нэмэгдсэнээр аймаг, сумын нийгмийн тогтвортой хөгжил, аюулгүй байдал, гэмт хэргийн гаралтад хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх** даалгавар байхгүй байна.
- 7. Нүүлгэн шилжүүлэх газрыг тогтоосны дараа тэр газарт тулгуурлан нөлөөллийн үнэлгээ хийх гэж Ажлын Даалгаварт тусгуулах.** Нүүлгэн шилжүүлэхийн үндсэн зарчим нь хүн амын амьжиргаа доройтож болохгүй, нүүсний дараа түр доошилсон бол богино хугацаанд хуучин түвшиндээ хүрсэн байх ёстой. Тиймд, шинээр баг байгуулах газрын бэлчээр, тариалангийн газрын хүртээмж ба чанар, унд ба малын усны хүртээмж, чанар ямар байхаас нөлөөлөл ямар байх нь тодорхой болно. Нөлөөллийг зөв тогтоовол нөхөн сэргээх болон нөхөн олговор зөв тогтоогддог. Хийсвэрээр нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөл тооцдоггүй.
- 8. Дүрвэх, дайжих хүн амыг урьдчилан тооцож нүүлгэн шилжүүлэлтэд хамруулах.** Тайширын УЦС-ын туршлагаас харахад Завхан сумын 3000 хүн амын 1000 нь нүүж таарсан. Албан ёсоор нүүлгэсэн, нөхөн олговор олгосон тоо баримт байхгүй байна. Дам ба хуримтлагдах нөлөөлөлд өртөх хүн амын тоог гаргах, ажилгүйдэл, ядууралд хэрхэн нөлөөлөх үнэлгээг хийлгэх шаардлагатай.
- 9. Уламжлалт хүнс, хэрэглээ алдагдсанаас нутгийн хүм, өрхийн төсөвт учрах хохирол тооцуулах талаар ажлын даалгаварт тусгуулах.** Загас, ойн нөөц (мөөг, жимсгэнэ, самар, түлээ) ан гөрөө зэрэг нутгийнхны уламжлалт хэрэглээг нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээний ажлын даалгаварт тусгуулах.

10. **Зөгийн бэлчээр, загасчлах жуулчлал, амралт сувиллын бизнес, ойн нөхөрлөлийн алдагдлыг тооцуулах, УЦС-ын эдийн засгийн ашгийн тооцооноос хасуулах.** Экологийн цэвэр зөгийн бал, экологийн жуулчлал ирээдүйд улам үнэд орж уурхайгаас илүү ашиг олох боломжтой салбарууд учир “бизнесийн алдагдсан боломж” тооцдог аргачлал тооцож нөхөн олговор үнэлэх талаар Ажлын даалгаварт суулгаж өгөх.
11. **Айл өрхүүдийн “нутгаа алдсан” хохирлыг буюу биет бус хохирлыг үнэлэх, нөхөн олговорт суулгах тухай Нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээний ажлын даалгаварт оруулах.** Нүүлгэлтэд өртөж өөр нутагт амьдрах болсон хүмүүсийн “нутаг, гал голомт, өвлөж ирсэн болон өвлүүлэх эд хөрөнгө алдсаж байгааг хохиролд тооцдоггүй орхидог. Үүнээс болж их хэмжээний сэтгэл санааны хохирол, дарамт бий болдгийг үнэлүүлэх, үнэлгээнд үндэслэн нөхүүлэх тооцоо хийхийг ажлын даалгарт тусгуулах.
12. **Нүүдэлч мал аж ахуйтны уламжлалаа хадгадаг эрхээ эдлэхэд нь хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлгээний даалгаварт тусгаагүй байна.**

Улс төрийн эрсдлүүдийг үнэлүүлэх:

1. **УЦС-ууд барих асуудлаар ОХУ-той тохирохгүй бол хоёр орон, ард түмнүүдийн харилцаанд хэрхэн нөлөөлөх вэ?**
2. **Монгол иргэдийн ОХУ-ын талуудтай бизнес ба хувийн асуудлаар харилцахад нөлөөлөх үү? ОХУ-д аялахад аюулгүй байдалд нөлөөлөх үү?**
3. **Дэлхийн өв сангийн зөвлөмжийг биелүүлэхгүй байх нь НҮБ-ын хүрээнд дэх МУ-ын нэр хүндэд хэрхэн нөлөөлөх вэ?**

БО ба экологид нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд орхигдсон эрсдлүүдийг үнэлүүлэх:

1. Газар хөдлөлтийн эрсдлийн үнэлгээг олон улсын стандартын дагуу олон улсын багаар хийлгэх тухай Ажлын даалгаварт суулгах. УЦС нь 30 давхар байшин шиг өндөр 4.5 тэрбум куб метр ус агуулсан сав буюу томоохон нуур болох юм. Ийм хэмжээний хиймэл усан сан газар хөдлөлтийг өддөг бөгөөд газар хөдлөлтийн хүчийг 1,5 баллаар нэмэгдүүлдэг.
2. **Бүс нутгийн Цэвдэгт хэрхэн нөлөөлөхийг үнэлэх даалгавар байхгүй. Эг, Шүрэн УЦС-ын барилгын явц болон үйл ажиллагааны хугацаанд цэвдэгт нөлөөлөх үнэлгээ ажлын даалгаварт байхгүй, хөрсд нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд орсон эсэх нь тодорхой харагдахгүй байна.**
3. **УЦС-ууд барих явцад усны чанар, хүртээмж буурах эрсдлийг үнэлэх тухай даалгаварт тодорхой тусгагдаагүй. “Усан сангийн чанар” гэж оруулсан нь хангалтгүй байна.**

АСУУЖ БОЛОХ АСУУЛТУУД:

Нүүлгэн шилжүүлэхэд хамаарах асуудлууд:

1. Төслөөс ТАНД учирч болзошгүй сөрөг нөлөө, хохирлыг үнэлэх тухай ажлын даалгаварт тусгагдсан байна уу? Жишээлбэл, таны бэлчээр эсвэл тариалангийн талбай алдагдах бол өөр бэлчээр, тариалангийн талбай олгох боломжит газрын судлагааг хийх даалгавар байна уу?
2. Нүүлгэх боломжит газрын судалгааг бэлчээр ба тариалангийн чиглэлээр ашиглах тоон ба чанарын үнэлгээ хийх даалгавар тусгаагүй байна.
3. Сууринг нүүлгэн шилжүүлэх боломжит газруудын сонголттой хувилбарууд олж судлах даалгавар оруулах уу?
4. Нүүж очих газар оршин суугаа хүн амд учрах нөлөөллийг үнэлэх даалгавар тусгагдсан байна уу?
5. **УЦС ба түүний дэд бүтцэд алдагдах газрыг ямар аргачлаллаар үнэлэх вэ?** Жишээлбэл танай багийн газрыг усанд живүүлэх бол танай бэлчээр, тариалан, хүн амын суурьшлын

газруудыг яаж үнэлэх вэ? Ямар аргачлал хэрэглэх вэ? Нутгийнхныг энэ үнэлгээ хийх явцад хэрхэн оролцуулах вэ? Энэ асуудлууд Ажлын Даалгаварт тусгах санал байж болох юм.

УЦС-ын дэд бүтэц ба барилгын шатны нөлөөллийг үнэлэх:

1. УЦС-ын далан 64 м (20 давхар байшин) өндөр, урт нь 1,2 км, доод суурь нь 90 м өргөнтэй томоохон барилга болох юм. Үүнийг барихын тулд ямар хүчин чадал бүхий цемент, бетоны үйлдвэр хаана барих вэ?
2. Танай нутгаас хэдэн тон элс, хайрга зэрэг барилгын материал татах вэ?
3. Хаана хэдэн карьер ухах вэ?
4. Цемент хаанаас татах вэ? Газар хөдлөлтийн 10 баллд тэсвэртэй цемент ашиглах болон далангийн аюулгүй байдлын олон улсын стандартад нийцүүлэх тухай ажлын даалгаварт заасан байна уу?
5. Хаанаас хаашаа хэдэн зам тавих вэ?
6. Усыг хаанаас авч ашиглах вэ?
7. Барилгын шатны ажлын эрчих хүчний хангамж хаанаас ирэх вэ?
8. Өндөр хүчидлийн шугам хаагуур татах вэ?
9. Дэд бүтэц тус бүр дээр байгаль орчин ба нийгэмд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийхээр ажлын даалгаварт тусгасан байна уу?
10. Ажилчдын оршин суух кемп хаана байрлуулах вэ?

Нийгэмд нөлөөлөх байдлыг үнэлэх:

1. УЦС-ын барилгын шатанд танай нутагт шилжиж ирэх ажиллах хүчний тооцоо байна уу?
2. Хаанаас ирэх вэ? Гаднаас ажиллах хүчин олон зуугаар орж ирвэл нийгмийн ямар эрсдэл дагуулахыг судлах, үнэлэх даалгавар байна уу?
3. Охид, эмэгтэйчүүдийн аюулгүй байдал, эрүүл мэндэд ямар эрсдэл учирч болзошгүй үнэлэх даалгаварт байна уу?
4. Томоохон барилгын ажлыг хангах түгээмэл тархацтай ашигт малтмал олборлох, бетон цемент үйлдвэрлэх явцад агаар, ус, хөрс бохирдож хүн амын эрүүл мэнд, тэр дундаа эмэгтэйчүүд эрүүл мэндээр илүү хохирдог хандлага байгааг судлахаар ажлын даалгаварт орсон байна уу?
5. Гэмт хэргийн эрсдлийн үнэлгээ ажлын даалгаварт байна уу? ОТ болон ажиллах хүчин шинээр ирж суурьшсан газруудын туршлагаас харахад нэг хүйс давамгайлсан орчинд архидалт, садар самуун, гэмт хэрэг гаралт эрс нэмэгддэг бөгөөд эрсдлийн үнэлгээ хийж хэв журам сахиулах хүч нөөцийг нэмэгдүүлэх шаардлага гарсан байдаг.
6. Нэг хүйс давамгайлсан ажиллах хүчин шилжин ирсэн газар бэлгийн замын халдварт өвчлөл нэмэгдэх, хүн амын нөхөн үржихүйн эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдлийг үнэлэх даалгавар байна уу?
7. Алдагдах бэлчээрийн талбайн тооцоо байна уу?
8. Хэдэн малчин өрхийн хэдий хэмжээний бэлчээр алдагдах вэ?
9. УЦС-ын дээд ба доод хэсэгт танай сум, багийн хооронд явдаг зам хөдөлгөөнд ямар байдлаар нөлөөлөхийг үнэлэх даалгавар байна уу?
10. УЦС-ын барилга ба усан санг дүүргэх явцад далангаас доош орших хэсгүүдийн усан хангамжинд хэрхэн нөлөөлөх, элийн засаг, эрүүл мэндэд ямар эрсдэл болзошгүйг үнэлэх даалгавар байна уу?
11. Уламжлалт хүнс ба хэрэглээ болох түлээ, жимс, загас г.м. дагалт баялаг ашиглах боломж алдагдахаас ямар эрсдэл болзошгүйг үнэлэх даалгавар байна уу?